

**„...AZ ESEMÉNYEK AZ EDDIG IS ELSZIGETELT KÖVETSÉGÜNKET
MÉG ELSZIGETELTEBB ÁLLAPOTBA HOZTÁK.”
A KHARTOUMI MAGYAR KÖVETSÉG JELENTÉSEIBŐL
(1956–1957)**

UDVARVÖLGYI ZSOLT ANDRÁS

Bevezetés

Írásomban röviden felvázolom a szudáni–magyar diplomáciai kapcsolatok kiépítésének történetét, majd részletesebben bemutatom a khartoumi magyar követség 1956–1957-es jelentőmunkáját, különös tekintettel az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc szudáni visszhangjaira, ill. a követség 1956. október – 1957. március közötti tevékenységére és kialakuló kapcsolatrendszerére. Úgy vélem, érdekes lehet azt lépésről lépésre nyomon követni, hogy egy abszolút rendszerhű „rég elvtárs”, Igaz István (1910–1982), a khartoumi magyar követség ideiglenes ügyvivője hogyan került légüres térbe az év őszén, elvágva minden információtól, még a kairói magyar követségtől is, légvonalban 3762 km-es távolságra Budapesttől. Azonban a külképviselő diplomáciai tevékenysége nem állhatott le, Igaznak a legkülönbözőbb fórumokon kellett képviselnie hazánk érdekeit, tárgyalásokra, fogadásokra kellett járnia, végeznie a napi rutinfeladatokat úgy, hogy a legalapvetőbb ismeretekkel sem rendelkezett arról, hogy mi történik Magyarországon. Tanulságos és figyelemre méltó jelentéseket írt, próbált patikamérlegen egyensúlyozni, óvatos és körültekintő attitűdöt mutatott, amely – úgy gondolom – nem bizonyult eredményesnek későbbi karrierje szempontjából, ugyanis 1957. március elején leváltották pozíciójából és hazarendelték. Helyette a Külügyminisztérium egy „ifjú titánt” küldött Khartoumba, Veres János (1927–2008) diplomata személyében, aki más szemlélettel és munkamódszerrel kezdte meg szudáni tevékenységét.

A magyar külpolitika mozgástere 1956 előtt

Solymári Dániel és Tarrósy István a közelmúltban megjelent átfogó és kiváló tanulmányukban¹ helyesen állapítják meg, hogy „a kommunista hatalomátvétel után alapjaiban változott meg Magyarország külpolitikája. Magyarország a szovjet befolyási övezet része lett, tulajdonképpen egy szovjet tagköztársaság szintjére süllyedt. Viharos gyorsasággal szovjetizálódott a szuverenitását veszített államhatalom: megszűnt a parlamentarizmus és a többpártrendszer, létrejött a pártalapú diktatúra, a diplomáciai tér bezárult. A külpolitika elsődleges alakítója Sztálin lett, aki az egyes

¹ SOLYMÁRI – TARRÓSY 2021, 147–183.

országok állampártjának a főtitkárait a Szovjetunió Kommunista Pártjának (SZKP) külügyi osztályán keresztül irányította. Nálunk Rákosi Mátyás² pártfőtitkár – később a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke – és Gerő Ernő³ alakította a »magyar külpolitikát«. Önálló lépéseik nem voltak: a Külügyminisztérium, a külügyi igazgatás, a diplomácia csak formálisan működött, jellemzően a Moszkvából kapott utasításokat hajtották végre. A külügy nemzetközi keretét a sztálinizmus rendszere, hálózata adta: a magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés (1948), valamint a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST), később pedig az európai szocialista országok úgynevezett »védelmi katonai-politikai szervezetek«, a Varsói Szerződés (1955). A hidegháborús események tovább szűkítették Magyarország számára a diplomáciai mozgásteret: a külföldi utazás lehetősége megszűnt vagy minimálisra csökkent (nyugati utazást lehetővé tevő útlevelet nehezen vagy egyáltalán nem lehetett szerezni), a levelek küldését is limitálták; az ország külkapcsolatai a »vasfüggönyön túli« érdekszférával ellenségessé, konfliktusossá váltak. A nyugati követségeink, diplomáciai misszióink csak formálisan működtek. Mindezzel együtt az 1950-es évekre a politikai és a külgazdasági kapcsolatok dinamikusabbakká váltak: az elsősorban keleti irányba fordult magyar külpolitika kereste az új partnereket, a kétoldalú megállapodásokat.⁴ Úgy vélem, a magyar diplomáciai tapogatódzás az ötvenes évek közepére elérte a fekete kontinenst is. Főleg Észak-Afrikában, de a szubszaharai térségben is a (volt) gyarmattartóktól (Nagy-Britannia, Franciaország, Belgium, Spanyolország, Portugália, Olaszország) elszenvedett vélt vagy valós sérelmek, konfliktusok miatt egy, a térségben addig ismeretlen, tiszta lappal induló közép-európai kis ország – még ha a kommunista blokkhoz is tartozott – biztató kilátásoknak nézhetett elébe. A magyar diplomácia figyelme az 1956-os forradalom és szabadságharc előtt Északkelet-Afrikára is kiterjedt, pl. a térség kulcsországának számító Egyiptomban már 1947. december 20-án felállítottuk követségünket, és az ötvenes években fejlődésnek indultak a magyar–egyiptomi gazdasági, kulturális és sportkapcsolatok is. Sőt „1954 májusában a Magyar Rádió arab nyelvű műsorokat indított, amelyeket kifejezetten az észak-afrikai országok felé sugárzott, támogatandó az az évben kezdődött algíri forradalmat”.⁵

A szudáni–magyar kapcsolatokról

Egyiptom hatalmas déli szomszédját, Szudánt a 19. század végén az önmagát „Messiásnak”, azaz Mahdinak kikiáltó Mohamed Ahmed ibn Abdallah sikeres felkelése (1881), majd a britekkel dacoló, ellenük dzsihadot folytató mahdista ál-

² Rákosi Mátyás (1892–1971) kommunista politikus, országgyűlési képviselő, az MKP majd MDP főtitkára (1945–1953), majd az MDP KV első titkára (1953–1956), a Minisztertanács elnöke (1952–1953).

³ Gerő Ernő (1898–1980) kommunista politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, az MDP első titkára (1956).

⁴ SOLYMÁRI – TARRÓSY 2021, 152–153.

⁵ SÓGOR 2020, 80.

lama (1882–1885) tette híressé, ill. hírhedtté. Bár a mahdistákat a britek és egyiptomiak 1898-ra – véres ütközetek során – legyőzték, a felszín alatt tovább lappangott a feszültség, egészen a 20. század közepéig. Szudánt a britek Egyiptommal közösen, ún. kondomíniumként igazgatták 1955. december 31-ig.⁶ 1956. január 1-én szinte az összes afrikai országot megelőzve Szudán elnyerte a függetlenségét. Ebben az időszakban alakultak ki azok a politikai viszonyok és ellentétek, amelyek mind a mai napig – a mostoha éghajlattal együtt – meghatározzák az ország fejlődését. A függetlenség első két évében nem konszolidálódott a belpolitika, az ország nem talált magára. A helyzetet súlyosbították a regionális-etnikai ellentétek is. Az észak-dél konfliktus csak éleződött, miután a feltáratlan déli országrészek felett a keresztény missziók gyakoroltak ellenőrzést, az északi pártosodás viszont az iszlám hagyományok jegyében fejlődött.⁷ (Dél-Szudán 2011. július 9-én, hosszas polgárháború után vált ki Szudánból és lett az afrikai kontinens legfiatalabb állama.) Szudánban 1958-ban történt az első puccs, amelyet – egészen napjainkig – még számos követett. (Legutoljára 2021. október 25-én Abd el-Fattah el-Burhan⁸ tábornok vezetésével történt katonai hatalomátvétel.) A szudáni társadalomra a „harmadik világban” egyébként is megfigyelhető óriási szakadék vált jellemzővé, amely a nyomorgó, sokszor éhező milliokat a dúsgazdag, szűk elitől elválasztotta. Mindent átszöött a korrupció és nepotizmus, tetézve a volt gyarmatosító britekkel szembeni ambivalens érzelmekkel. Erre a zavaros, izgalmas és kétségtelenül előnyös gazdasági lehetőségekkel kecsegtető északkelet-afrikai miliőre felfigyelt a magyar külügyi vezetés is, és az európai országok közül elsők között állított fel követséget (egyes források szerint Nagy-Britannia után másodikként) az ország fővárosában, a Fehér-Nílus menti Khartoumban. Meg kell említeni, hogy sajátos „pluszt” jelenthettek a két ország közötti kapcsolatok kiépítésében az egyiptomi–szudáni határvidéken élő, magukat magyar eredetűnek valló magyarabok is, akikről a követség többször tett említést jelentéseiben. Az elmúlt évtizedekben a szudáni állami adminisztráció vezető pozícióiba is be-bekerültek magyarabok, akik előszeretettel és büszkén említették meg magyar gyökereiket, „rokonságunkat” a – sokszor elképedő – magyar tárgyalópartnereiknek.

A Solymári–Tarrósy szerzőpáros részletesen bemutatja a két ország közötti kapcsolatfelvétel krónikáját: „Szudán 1956. január 1-jén kikiáltotta a függetlenségét, s azt Hegedűs András,⁹ a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke – a szudáni képviselőház 1955. december 19-én hozott határozatához kapcsolódva – 1955. december 30-án minisztertanácsi határozatban ismerte el. Az afrikanista-

⁶ BÚR 2014, 84, 86.

⁷ BENKES 1997, 296–297.

⁸ Abd el-Fattah el-Burhan (1960–) szudáni katonatiszt, politikus, a szudáni fegyveres erők főparancsnoka.

⁹ Hegedűs András (1922–1999) kommunista politikus, miniszterhelyettes, miniszter, a Minisztertanács elnöke (1955–1956), szociológus.

diplomata Sík Endre¹⁰ (korábban washingtoni magyar követ és a Külügyi Akadémia igazgatója) külügyminiszter-helyettes által jegyzett előterjesztés így indokolta a döntést: »új szuverén állam, a Szudáni Köztársaság jött létre. A nemzetközi jog szerint az új állam más államok elismerése nélkül jön létre, de a nemzetközi kapcsolatok felvételéhez szüksége van más államok elismerésére. A szudáni kormány tehát feltehetően a Magyar Népköztársaság elismerését is kérni fogja. A Magyar Népköztársaság üdvözli a Szudáni Köztársaság létrejöttét, mert ez a tény a gyarmati népek szabadságtörekvéseinek újabb sikerét, s a nemzetek önrendelkezési jogát hirdető nemzetközi jogi elvnek – amelyet különben az Egyesült Nemzetek Alapokmánya is elismer – újabb győzelmét jelenti«. Az új állam elismerését hamarosan a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló határozat követte: a Magyar Népköztársaság az európai államok közül elsőként állított fel követséget Kartúmban, és nevezett ki követet 1956. március 7-én. A magyar napilapok teljes terjedelmében mutatták be Hegedüs András Ismail al-Azhari¹¹ szudáni miniszterelnöknek írt táviratát, majd annak válaszelevelét. 1956 májusában, a diplomáciai egyezmény megkötését követően, Ibrahim el-Mufti¹² szudáni kereskedelmi miniszter Budapesten tárgyalt Hegedüs Andrásal. A magyar–szudáni kapcsolatoknak akkoriban még nem volt számottevő eredményük; sokkal inkább a közeledés, a kölcsönös építkezés jellemezte. Ennek az egyik oka az volt, hogy a szudáni kormány is a helyét kereste a nemzetközi térben.”¹³

J. Nagy László szerint „a függetlenné váló Szudánnal azonnal kapcsolatot létesítettünk, s már 1955 tavaszán magyar delegáció utazott Khartoumba, hogy felmérje a lehetőségeket. 1956. január elsején, a függetlenség proklamálásának a napján hivatalosan is elismertük a Szudáni Köztársaságot, és diplomáciai kapcsolatot létesítettünk vele. Zágor György¹⁴ egyiptomi követet akkreditáltuk Khartoumba, aki – elsőként az európai hatalmak kép viselői közül – február elején érkezett meg a szudáni fővárosba. Megbízólevelét március 10-én adta át. Tárgyalt Ismail El Azhari miniszterelnökkel, aki kijelentette, hogy szeretnék bővíteni a kapcsolatokat a szocialista országokkal. Szakértőket kért országa lehetőségeinek felmérésére. Iparosítani akartak, és különösen a mezőgazdaság fejlesztésére fordítottak nagy figyelmet. A magyar követ tárgyalt még az úgynevezett helyi kormányzatok miniszterével a településfejlesztésről, de főként a magyarabokról hallgatott meg kiselőadást. A miniszter ugyanis büszkén említette meg, hogy a felesége magyarab. A szudáni tárgyaló fél, ha volt ilyen rokoni kapcsolata vagy ő maga volt magyarab (pl. a közmunkaügyi miniszter) soha nem mulasztotta el ezt megemlíteni. A szudáni politikusok – kivétel nélkül – igen

¹⁰ Sík Endre (1891–1978) afrikanista, író, politikus, diplomata, követ, nagykövet, külügyminiszter-helyettes, külügyminiszter (1958–1961).

¹¹ Ismail al-Azhari (1900–1969) szudáni politikus, miniszterelnök (1956. január 1. – július 5.)

¹² Ibrahim el-Mufti (?–?) szudáni politikus, kereskedelmi és iparügyi miniszter (1956).

¹³ SOLYMÁRI – TARRÓSY 2021, 162–163. (Az idézetek forrásmegjelölését lásd az eredeti tanulmányban.)

¹⁴ Zágor György (1917–1983) újságíró, diplomata, osztályvezető, főosztályvezető, követ, nagykövet.

élénken érdeklődtek a magyar futball iránt, és kérték – többek között a khartoumi polgármester –, hogy küldjünk csapatot barátságos mérkőzésre.”¹⁵

„Zágor követ 1956. március 7–20. között tartózkodott Khartoumban, de utána természetesen vissza kellett térnie eredeti állomáshelyére, Kairóba. Eredményes programot bonyolított le, 1956. július 18-án kelt jelentése szerint – megbízólevele átadásának ceremóniája mellett – két ízben tárgyalt Ismail El Azhari miniszterelnökkel, kétszer látogatta meg Moubarrah Zarouk¹⁶ külügyminisztert, megbeszélést folytatott a kereskedelmi miniszterrel, az öntözés- és földművelésügyi miniszterrel, a hadügy- és közmunkaügyi miniszterrel, a város- és községfejlesztési miniszterrel, a pénzügyminiszterrel, a közlekedésügyi miniszterrel és a szociálisügyi miniszterrel. Meglátogatta a Külügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium és a Kereskedelmi Minisztérium államtitkárát, valamint a posta és távíró vezérigazgatóját. Látogatást tett a khartoumi diplomáciai kar tagjainál, és fogadta azok viszontlátogatásait (14 személy). Látogatást tett Mirghani¹⁷ vallási vezérnél, valamint Mahdi vallási politikai vezér legidősebb fiánál¹⁸, aki egyben üzletember is. Meglátogatta a khartoumi egyetem rektorát és helyettesét, valamint a város főpolgármesterét. Uzsonnán vett részt a külügyminiszter lakásán és egy díszvacsorán, melyet a köztársasági elnök szerepét betöltő »Legfelsőbb 5-ös Bizottság« az ő tiszteletére adott a palotában.”¹⁹ Jelentésében egyben javaslatot tett arra vonatkozólag, hogy „Miniszter Elvtárs járuljon hozzá Szentgyörgyi László Transelektro kiküldött ideiglenes Khartoumban tartásához, követségi irodavezetői minőségben.” Továbbá megjegyezte, hogy „igen fontos, hogy angolul jól tudó, tapasztalt elvtárs kerüljön ügyvivőnek addig is, amíg követet nem tudunk küldeni.”²⁰ A Központ nem késlekedett sokáig, az újonnan létesített követség nem maradt sokáig „gazda” nélkül, ugyanis 1956. július 31-én Zágorral együtt megérkezett Khartoumba jelen írásom főszereplője, Igaz István diplomata, a Magyar Népköztársaság Khartoumi Követségének ideiglenes ügyvivője.

Igaz Istvánnak, a khartoumi magyar követség ideiglenes ügyvivőjének tevékenysége (1956. július – 1957. február)

Mielőtt Igaz kurta, hét hónapos khartoumi tevékenységére részletesebben kitérnék, be szeretném mutatni nem mindennapi, kalandos életpályáját, amely 1945 után a Külügyminisztériumba vezetett. Igaz István egyike volt azon keveseknek, akik a Horthy-rendszerben az illegális kommunista mozgalom aktív tagjai, sőt vezetői voltak. Ha későbbi, hivatalos életrajzaiban előfordulhat is „kozmetikázott” adat vele kapcsolatban, úgy vélem akkor is figyelemre méltó és – túlzás nélkül – viharos élete volt. Igaz István 1910-ben született Makón, „szabónak tanult és mikor 1927-

¹⁵ J. NAGY 2003, 122–123.

¹⁶ Mubarak Zarrouk (1916–1965) szudáni politikus, külügyminiszter (1956).

¹⁷ Sayyid Ali al-Mirghani (1873–1968) szudáni iszlám vallási vezető (khatmiyya szúfi rend).

¹⁸ Abd al-Rahman al-Mahdi (1885–1959) szudáni vallási vezető, imám, politikus, üzletember, miniszter.

¹⁹ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 002348/4.

²⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 002348/4.

ben felszabadult, Debrecenbe ment, ahol csatlakozott az ifjómunkás mozgalomhoz és tagja lett a KIMSZ²¹-nek is. Fél év múlva Budapesten már pártmunkával bízta meg Sebes István²² és Sebes Sándor²³: ellenzéki csoportot szervezett a szabók szakszervezetében. Kovács Istvánnal²⁴ leventeellenes röpiratot írtak, és 1928 elején Makóra hozta azokat és a KMP²⁵ könyomatos lapját is. Saját lakásukban alakította meg testvéreivel, barátaival, elvtársaival az illegális makói kommunista sejtet. Ezt követően illegális akciók, rendőrségi vegzálások, tüntetések, kihallgatások, szökések és lebukások követték egymást a szervezet életében.”²⁶ A sok esemény közül talán kiemelkedik az 1929. november 6-i budapesti tüntetés, amelyre Igaz így emlékezett: „A párt fontosnak tartotta az akciókat, tüntetéseket, hogy ezzel is bizonyítsa: él és dolgozik. Így került sor 1929. november 6-án az esti órákban a Royal Szálló előtti tüntetésre; szervezésében Rajk László²⁷ és Házi Károly²⁸ elvtársakkal együtt én is részt vettem. [...] Tüntetésünk az Új Nemzedék című, jobboldali lapot is előállító Honvéd utcai Pallas Nyomda előtt zajlott. A tüntetés rövid ideig tartott, mert vártak ránk, a detektívek minden oldalról körülvettek, s beszorítottak bennünket az egyik szűkebb utcába. Huszonnégyünket letartóztatták, s brutálisan megkínóztak bennünket. Tizenegy hónapig voltam magánzárkában, vizsgálati fogóságban, aztán kitoloncoltak Budapestről. A tüntetés a letartóztatottaknak összesen tizenhat évébe került, de büszkéek voltunk rá, hogy dacolhattunk az elnyomó renduraival, s mégis megemlékeztünk a forradalmi évfordulóról.”²⁹ Az Igazt bemutató, kissé heroizáló újságcikk szerint „1932 februárjában Makón 14 kommunista bukott le, Igaznak sikerült elbújni, körözést adtak ki ellene. A szigorú illegalitás hét hónapig óvta, majd a párt támogatásával Bécsbe emigrált. Az 1934-es bécsi felkelés idején a Florisdorf kerület fegyvereseinek a parancsnoka volt. Többször letartóztatták, öthavi rendőrségi és toloncház büntetés után Prágába küldte a párt, ott a német emigráció munkájába kapcsolódott be Stefan Ditrick néven. Részt vett a Csehszlovák Munkás Kultúra magyar szekciójának szervezésében is. Alapító tagja volt a Prágai Magyar körnek. A német megszállást követő hetekben a cseh-lengyel határon 200 cseh, lengyel, román, jugoszláv, magyar és olasz kommunista evakuálásában működött közre, sokszor életveszélyben. Innen Londonba, majd Edinburghba emigrált. Kommunista propaganda munkájáért kiutasították innen. Glasgow egyik

²¹ Kommunista Ifjómunkások Magyarországi Szövetsége.

²² Sebes István (1906–1966) kárpitós, kommunista pártmunkás, országgyűlési képviselő, nagykövet, külügyminiszter-helyettes.

²³ Sebes Sándor (1902–1999) takarékpénztári tisztviselő, kommunista pártmunkás, politikus, miniszterhelyettes.

²⁴ Kovács István (1911–2011) kommunista pártmunkás, politikus, országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács tagja.

²⁵ Kommunisták Magyarországi Pártja.

²⁶ RAFFAI 1968, 3.

²⁷ Rajk László (1909–1949) kommunista politikus, országgyűlési képviselő, belügyminiszter (1946–1948), külügyminiszter (1948–1949).

²⁸ Házi Károly (?–?) kommunista pártmunkás, politikus.

²⁹ [SZ. N.] 1980, 4.

vasgyárában üzemi bizottsági elnökké választották. Itt került kapcsolatba William Gallacher-rel³⁰, a Nagy-Britanniai Kommunista Párt alapító tagjával és volt elnökével. 1945 őszén a kommunisták által létrehozott Londoni Magyar Klub elnökévé választották Igaz elvtársat. A klub főtitkára a köztársasági Károlyi Mihály³¹ volt, akihez személyes barátság fűzte. Igaz már a felszabadult országba tért haza. A pártközpontba került, majd a Külügyminisztériumban dolgozott.³² Sajnos nem akadtam annak az adatnak a nyomára, hogy Igaz Istvánnak a khartoumi misszióvezetés volt-e az első kiküldetése, de feltételezem, hogy tartós külszolgálatot nem kapott 1956-ig, mert a koalíciós időszakban a pártmunka kötötte le minden idejét, és a Külügyminisztériumba kerülését követően először is „akklimatizálódnia” kellett.

1956. július 31-én Zágó György, Igaz István és Párkányi Gyula³³ irodatiszt megérkeztek Khartoumba. A következőkben Igaznak a Külügyminisztérium Politikai Főosztályának, illetve Horváth Imre³⁴ külügyminiszternek küldött khartoumi jelentéseiből válogatok. Az Igaz István tollából származó, 1956. augusztus 5-én kelt jelentés szerint „a repülőtéren – annak ellenére, hogy Kairóban elutazásukról az ottani szudáni követséget időben, jegyzékben és szóban is értesítették – a szudáni külügyminisztérium részéről nem jelent meg senki. Érkezésükről a fogadó ország külügyminisztériuma mégsem értesült. Nem hivatalosan Szudán legtekintélyesebb vállalatának, a Szudán Import Export Co.-nak a tulajdonosa, Jean Tutungi³⁵ jelent meg. Ő segédkezett a formaságok elintézésénél, behozatta őket kocsijával a szállodába, sőt felajánlotta egyik kocsiját gépkocsivezetőjével együtt. Ezt a magyar diplomaták el is fogadták. A munka tehát némi akadályokkal kezdődött.

Mindjárt megérkezésük napján felkeresték a Külügyminisztérium „Protocole Osztályát”, hogy megbeszéljék soron lévő látogataikat. Fakr El Din Mohamed,³⁶ a Protocole Osztály ideiglenes vezetője fogadta őket. Elnézésünket kérte, hogy a repülőtéren nem várta senki a magyar diplomatákat, de akinek várnia kellett volna – állítása szerint –, megbetegedett. Igaz epésen jegyezte meg jelentésében, hogy Fakr El Din nem rég vette át az Osztály vezetését, teljesen gyakorlatlan, sőt nincs is tisztában a munkakörével. A magyar küldöttség átadta a megérkezéséről szóló jegyzéket. Majd kérték a diplomáciai listát, hogy annak alapján a többi külképviselőket is értesíteni tudják megérkezésünkről, és hogy felvehessék velük a kapcsot.

³⁰ William Gallacher (1881–1965) skót kommunista politikus, pártelnök, parlamenti képviselő.

³¹ Gróf Károlyi Mihály (1875–1955) nagybirtokos, politikus, pártelnök, országgyűlési képviselő, miniszterelnök (1918–1919), a Magyar Népköztársaság elnöke (1918–1919), diplomata, követ.

³² RAFFAI 1968, 3.

³³ Párkányi Gyula (?–?) irodatiszt, diplomata, a Külügyminisztérium főmunkatársa, a kenyai magyar nagykövetség ügyvivője.

³⁴ Horváth Imre (1901–1958) kommunista politikus, diplomata, nagykövet, külügyminiszter (1956. július 30. – november 2., ill. 1956. november 4. – 1958. február 2.).

³⁵ Jean Tutungi (?–?) szudáni üzletember, nagyvállalkozó.

³⁶ Fakr El Din (?–?) szudáni politikus, diplomata, minisztériumi osztályvezető.

latot. El Din megígérte, hogy még aznap elküldi, de ez a jelentés elkészültéig nem történt meg. Ezért elég nehéz helyzetbe kerültek, amiből aztán a „lengyel elvtársak” segítettek ki őket. Ezután Fakr El Din átkísérte őket Baskari Khalifához (II. államtitkár, II. miniszterhelyettes). A II. miniszterhelyettes nagyon szívélyesen fogadta a magyarokat. Örömet fejezte ki, hogy megérkeztek. Véleménye szerint ez igen hasznos, mert tovább mélyíti a két ország közötti kapcsolatot. E rövid ismerkedés után El Din átkísérte őket Mohamed Osman Jesifhez (I. államtitkár). Az itteni fogadtatásuk az előbbiektől eltérően nagyon rideg volt. Az államtitkár tudtukra adta, hogy ő ahhoz az erőkhöz tartozik, akik nem szimpatizálnak különösképpen a népi demokráciákkal. Rosszindulatúsága legjobban abban mutatkozott meg, amikor említést tettek neki, hogy szeretnének megismerkedni az új kormány tagjaival. Erre a válasza kereken elutasító volt. Hangsúlyozta, hogy ez csak a Külügyminisztériumon keresztül történhet, és az ő jelenlétükben. Tekintve, hogy a hangulat egy kissé feszélyezetté vált, nem folytatták a kérést. Ez a magatartása, mint később megtudták, nem véletlen. Ő ugyanis az angolok idején kerületi kormányzó volt. Így nála az angol befolyás még ma is igen erős. Ezt követően Hamed El Nilnél³⁷ tettek látogatást. Vendéglátójuk a Kormány Palota Great Chamberje (Főkamarása) volt, aki a Kormány Palota nagytermében fogadta őket. El Nil nagyon barátságosan fogadta a magyarokat. Beszélgetésük során közölte, hogy őt nevezték ki a Szovjetunió, Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia követének. A fogadás 30 percig tartott, és mindvégig barátságos, szívélyes légkörben zajlott le. E rövid idő alatt is meggyőződtek arról, hogy El Nil egészen más beállítottságú egyén, mint az első államtitkár. A legmesszebbmenőkig felajánlotta segítségét. Befejezésül El Nil még kérte az ügyvivőt, ha ideje engedi, Magyarországra vonatkozólag adjon át neki részletesebb tájékoztatást. Erre vonatkozólag megbeszéltek egy külön találkozót is. Ezzel elsónapi hivatalos látogatásaik befejeződtek. Este még udvariassági látogatást tettek Jean Tutunginél, aki egy befolyásos üzletember volt. Tutunginak jó kapcsolatai voltak szudáni vezető körökkel, sőt egyesek, köztük maga a külügyminiszter is anyagilag lekötöztették. E látogatás is hasznosnak bizonyult, mert egy általános jellegű tájékoztatást kaptak Szudánra vonatkozólag.³⁸

Igaz másnap, augusztus 6-án újabb jelentést írt, miszerint 1956. aug 1-jén, Zágorral együtt meglátogatták Mohamed Ahmed Mangoub³⁹ külügyminisztert. Amit korábban az első államtitkárnál éreztek, itt még hatványozottabban érvényesült. Itt is merev, rideg fogadtatásban volt részünk.⁴⁰ Minden kezdet nehéz, gondolhatta a magyar küldöttség. Azonban az első kudarcok, a fogadó ország vezetői részéről tett furcsa gesztusok nem szegték kedvét a lelkes ügyvivőnek.

³⁷ Hamed el-Nil (?-?) szudáni politikus, diplomata, nagykövet, „főkamarás”.

³⁸ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 15/1956/szig. titk.

³⁹ Muhammad Ahmad Mahgoub (1908–1976) szudáni politikus, író, diplomata, külügyminiszter (1956–1958, 1964–1965, 1967–1968, miniszterelnök (1965–1966).

⁴⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 16/1956/szig. titk.

Igaz 1956. aug. 15-én látogatást tett Sayed Abdala Khalil⁴¹-nál, a Szudáni Köztársaság miniszterelnökénél, amelyről így jelentett 1956. augusztus 19-én: „Az Elnök szívélyesen üdvözölt. Átadtam a Magyar Kormány üdvözetét, amit őszinte köszönettel viszonzott. Beszélgetésünk során említést tett arról, hogy némileg tájékozódva van Magyarországról, a magyarországi helyzetről. Majd tovább folytatva a gondolatmenetet sajnálattal állapította meg, hogy a Szudánról eddig megjelent hírek, könyvek nem adnak helyes és teljes képet a szudáni népről, a szudáni helyzetről, mert ezeket az ellenség adta ki. (Célzás az angol–egyiptomi uralomra.) A szudáni népben megvan a jóindulat és hajlam, hogy normál kapcsolatokat építsen ki valamennyi külföldi országgal. Ezt bizonyítják eddigi törekvései is. Kormányja jelenlegi politikáját a következőképpen fogalmazta meg: »Két út között haladunk. Politikánk kialakításánál figyelembe vesszük a nép jogos kívánságát és érdekét, de ugyanakkor figyelembe vesszük a két nagy vallási szekta alatt működő UMA⁴² és N.U.P.⁴³ pártok érdekét is. Továbbra is e két út között kívánunk haladni, de úgy, hogy semmi esetre sem csak egy párt politikája jusson érvényre.« Ezzel azt kívánta kifejezni, hogy kormánya a pártok felett áll. Erre azonban rácsófol az a tény, hogy őt magát is az UMA párt hozta felszínre.”⁴⁴ Ezen az első pár jelentésen is látszik, hogy Igaz felkészülése során alaposan felmérhette a „terepet”, tisztában volt a szudáni politikai erőviszonyokkal, ismerte a belpolitikai élet főszereplőinek megnyilvánulásait. A magyar ideiglenes ügyvivő pár hét elteltével otthonosan mozgott a khartoumi kormányzati, diplomáciai és üzleti körökben egyaránt.

1956. október 6-án, Rajk László és társainak újratemetése napján a khartoumi követség jelentést kapott a Központtól Mirghani Hamza⁴⁵ szudáni miniszterelnök-helyettes magyarországi tartózkodásáról. Érdeemes elgondolkodni, mi járhatott Igaz István fejében ezekben a napokban, amikor az illegalitás nehéz éveiben megismert, majd 1949-ben koncepciók során elítélt és kivégzett elvtársait rehabilitálták... Feltéve, ha az újratemetésről időben információkat kapott. Mindenesetre a magas szintű szudáni delegáció eredményes és zsúfolt napokat töltött Budapesten, abban az időszakban, amikor a felszín alatt már forrtak az indulatok. „Mirghani Hamza 1956. szeptember 28-tól október 3-ig tartózkodott hazánkban a KKM vendégeként. Mind fogadására, mind búcsúztatásán jelen voltak: Marosán György,⁴⁶ a Minisztertanács elnökhelyettese, Biró Ferenc,⁴⁷ a külkereskedelmi miniszter első helyettese,

⁴¹ Sayed Abdallah Khalil (1892–1970) szudáni politikus, miniszterelnök (1956–1958).

⁴² Nemzeti Umma Párt, 1945-ben alapították, iszlám centrista politikai párt.

⁴³ Nemzeti Unionista Párt, 1952-ben alapították, nemzeti-függetlenségi erő.

⁴⁴ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 17/1956/szig. titk.

⁴⁵ Hamza Mirghani Hamza (?–?) szudáni politikus, államtitkár, miniszterelnök-helyettes.

⁴⁶ Marosán György (1908–1992) péksegéd, szociáldemokrata, majd kommunista politikus, könnyűipari miniszter (1949–1950), a Minisztertanács elnökhelyettese (1956), államminiszter (1957–1960).

⁴⁷ Biró Ferenc (1904–2006) gépészmérnök, miniszterhelyettes.

Szarka Károly,⁴⁸ külügyminiszter-helyettes, ill. Zágor György, követ. A szudáni miniszterelnök-helyettes megbeszélést folytatott Marosánnal, Horváth Imre külügyminiszterrel, Magyarai Andrással⁴⁹, a földművelésügyi miniszter első helyettesével és Biró Ferencsel.” A Külügyminisztérium fontosnak tartotta az ügyvivő tájékoztatására közölni még, hogy „Hegedűs András, a Minisztertanács elnöke a szudáni miniszterelnöknek motorcsónakot, Mirghani Hamzának pedig egy legújabb típusú zenegépet ajándékozott”.⁵⁰

Úgy látszik az ügyvivő buzgalmát, lelkesedését, munkabírást és alaposágát a Külügyminisztérium vezetése is respektálhatta, mert szintén október 6-án pozitívan értékelték munkáját és csak formai hiányosságokra hívták fel figyelmét: „Ügyvivő elvtárs rövid kint tartózkodása alatt végzett munkáját értékelve azt hasznosnak találjuk, a jelentéseit jól felhasználtuk. A postával kapcsolatban kifogásolunk egyes alaki hiányosságokat. Így pl. a más úton küldött jelentések visszaigazolásának módját, továbbá a futárcsomag kettős borítékba való helyezésének elmulasztását.”⁵¹

1956. október 23-án Budapesten kitört a forradalom, amely hamarosan országossá vált. A tragikus magyarországi eseményekről, a szovjet csapatokkal folytatott hősiességéről, az áldozatokról a világsajtó bő terjedelemben beszámolt, de a Külügyminisztérium és a magyar külképviseletek közötti hivatalos kapcsolattartás megnehezült, sőt sok esetben lehetetlenné vált. A khartoumi magyar követség is elszigetelődött a Központtól, még felettes szervüktől, a követ állomáshelyeként szolgáló Kairóból sem kaptak információkat. Nyilvánvaló, hogy az ügyvivő és az irodatiszt (a misszió ekkoriban két fős volt) hallgatták a rádióadásokat, olvasták a szudáni és nemzetközi sajtót, de ez kevés volt egy hivatalos magyar álláspont kialakításához.

1956 október 28-án Igaz részt vett a görög ügyvivő „koktail-partyján”, amelyről így számolt be október 31-én kelt, Horváth Imre külügyminiszternek írott jelentésében: „1956 október 28-án a görög ügyvivő koktail-partyt rendezett a Grand Hotel nagy kertjében. Ezen megjelentek a diplomáciai képviselők vezetőinek túlnyomó többsége. A szudáni kormányt a külügyminiszter és Hammed Tewfik⁵² kereskedelmi miniszter képviselte. A görög ügyvivő és felesége sajnálkozását fejezte ki a magyar eseményekkel kapcsolatban és annak a reményének adott kifejezést, hogy rövidesen jó úton rendeződni fog a helyzet. Ezután több információt közölt a magyarországi eseményekkel kapcsolatban, melyeket nyugati hírforrásokból szerzett. Az ügyvivő itt beszélgetett hosszabb ideig Panec-cel (Csehszlovákia ügyvivője), aki közölte, hogy a magyarországi eseményekkel kapcsolatban, most kapott minisztériumától értesítést. Ez értesítés szerint a magyarországi eseményeket teljes

⁴⁸ Szarka Károly (1923–2005) vasmunkás, diplomata, nagykövet, külügyminiszter-helyettes (1956–1968, 1974–1983).

⁴⁹ Magyarai András (1918–2005) agronómus, miniszterhelyettes, rektor.

⁵⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 007440/1/szig. titk.

⁵¹ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 007456/szig. titk.

⁵² Hammed Tewfik (?–?) közgazdász, szudáni politikus, kereskedelmi és iparügyi miniszter (1956–1957).

egészében az ellenforradalmi erők provokálták. Erre válaszul Igaz, egy – feltehetőleg később sokszor megbánt – kijelentést tett: »Annak alapján, hogy egész október 22-ig a sajtón keresztül figyelemmel kísértem országunk belső életének fejlődését, az a vélemény alakult ki bennem, hogy a Csehszlovák Külügyminisztérium ezen kategorikus állítása nélkülözi a teljes és pontos tájékoztatást.« Majd megjegyezte, hogy »sajnálatos, hogy követségünk mind a mai napig a magyarországi eseményekkel kapcsolatban semmiféle értesítést nem kapott. Mai napig nem áll rendelkezésemre a magyarországi eseményekkel kapcsolatos hivatalos álláspont. Ez kissé kellemetlen helyzetben tart bennünket és némi gátlásokat is okoz.«⁵³

Igaz István már a forradalom és szabadságharc leverését követően, 1956. november 13-án, a reggeli órákban látogatást tett Teplovnál,⁵⁴ a Szovjetunió Szudánba akkreditált nagyköveténél. Látogatása célja az volt, hogy vele is véleményt cseréljen a Magyar Vörös kereszt javára történő gyűjtés megindításával kapcsolatban. Beszélgetésük – nem meglepő módon – elsősorban a magyarországi események körül folyt. Igaz jelentése szerint Teplov a korábbi tények ismerete nélkül foglalt állást ebben a kérdésben, és hangsúlyozta, hogy a magyarországi események kezdettől mindmáig az ellenforradalom megnyilvánulásai voltak. A magyar ügyvivő válaszként megemlíttette, hogy a jelenlegi helyzet tökéletes megítéléséhez nem áll még elegendő anyag rendelkezésükre, de ha mégis az eseményeket vizsgáljuk, akkor az 1949-es évektől kell megemlíteni azokat a sorozatos hibákat is, melyek talajt nyújtottak az ellenforradalmi erők behatolására. A Nagy Imre-kormány létrejötte egy olyan időszakban történt, amikor a tömegek lelkiállapota éppen az előző hibák kiküszöbölésének húzódása miatt oly magasra csapott, hogy ebben az állapotban bizonyos engedményeket kellett tenni a népi erők hatására. Igaz kijelentette szovjet partnerének, hogy „tudomása szerint az első két napban Nagy Imre bírta a KV⁵⁵ bizalmát és támogatását, ezt alátámasztják Kádár elvtárs és Nagy Imre közös beszédei is. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen feldúlt lelkiállapotú tömeg a második és harmadik nap kizökkentette őt egyensúlyából, amikor is az ENSZ-hez folyamodott és a Varsói Szerződés megszüntetését proklamálta, s ezzel elősegítette „az imperializmus malmára hajtani a vizet”. Erre Teplov megjegyezte, hogy „ezt a véleményt örömmel üdvözölnék az angol, francia imperialisták is, mert az ő véleményük tükröződik benne”. Igaz erre védekezőleg megjegyezte, hogy „én nem az angoloknak és amerikaiaknak adtam véleményt, hanem egy elvtársnak, akit ezzel közelebb akartam hozni a magyarországi események kiinduló pontjához”. Majd megemlíttette neki azt is, hogy például Farkas Mihály,⁵⁶ akit Teplov pár héttel ezelőtt mint egy kiváló elvtársat említett meg neki, már akkor is börtönben ült Magyarországon, és várja a felelősségre vonást azért a szörnyű politikáért, melynek következtében sok becsületes elvtársunk vesztette életét az 1949 és 1953 közötti időben.

⁵³ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 44/1956/szig. titk.

⁵⁴ Leonyid Teplov (?–?) szovjet diplomata, a Szovjetunió szudáni nagykövete (1956–1960).

⁵⁵ Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőség (MDP KV).

⁵⁶ Farkas Mihály (1904–1965) kommunista pártmunkás, politikus, vezérezredes, honvédelmi miniszter (1948–1953).

Teplov erre kijelentette, hogy ő Farkassal soha nem volt kapcsolatban. Ő csak annak alapján mondta, hogy Prágában hallotta egyik előadását. Végezetül a Magyar Vöröskereszt gyűjtésének megindítása tekintetében a két diplomata véleménye egyezett azon a téren, hogy „figyelembe véve azt, hogy itt a magyarországi eseményeknek nem volt olyan sajtóvisszhangja, mint nyugaton, nem lenne helyes ilyen akció megindulása. Mert ezzel éppen az angol–francia reakció malmára hajtánánk a vizet.”⁵⁷ Feltételezhető, hogy a feszült hangulatú, vagdalkozó stílusú megbeszélés után Teplov nagykövet jelentette Moszkvának Igaz óvatoskodó álláspontját, különösen a Nagy Imrét mentegető mondatait, amely nem vetett jó fényt magyar „elvtársára”.

Igaz István december 4-én előzetes telefonbejelentés alapján látogatást tett Abdalla Khalilnál, Szudán miniszterelnökénél, amelyről december 6-án jelentett a Központnak. Látogatása célja az volt, hogy a Kairóból megküldött Kádár János beszéd alapján tájékoztassa a miniszterelnököt és a szudáni kormányt a magyarországi helyzetről. Igaz állította, hogy a miniszterelnök örömmel és köszönettel vette tájékoztatását, és közölte, hogy a szudáni kormány mindeddig a magyarországi eseményekkel kapcsolatban a nyugati hírügynökségek tájékoztatására volt utalva. E tájékoztatást azonban, mint mondotta, fenntartással voltak kénytelenek fogadni, mert ismeretes előttük azok kommunistaellenes beállítottsága, ami kizárja azt, hogy híryananyaguk tárgyilagos legyen. Így tehát a magyarországi eseményekkel kapcsolatban kormánya „kontraerziális” ismeretekkel rendelkezett, és így nem is tudott ezzel kapcsolatban egy álláspontot kialakítani. E mai beszélgetés azonban alapul szolgál számára, hogy a kormányt és kollégáit pozitívan tudja tájékoztatni a magyarországi helyzetről.

Khalil ezután arra tért rá, hogy így természetesen a közvéleményük sem jutott pontos tájékoztatáshoz, ezért arra kérte az ügyvivőt, hogy a sajtón keresztül adjon tájékoztatást, hogy a magyar rádió milyen hullámhosszon és mikor sugároz arab, ill. angol nyelvű adást. (Igaz megjegyzi jelentésében, hogy a tegnapi nap folyamán szerzett tudomást arról, hogy a miniszterelnök egy itteni nagy rádiócégtől már érdeklődött a magyar adás hullámhossza iránt.) A magyar diplomata megígérte, hogy erről tájékoztatja Khalilt is, és a sajtót is, amelyet meg is tett. A miniszterelnök a továbbiakban megemlítette, hogy a nyugati hírügynökségek szerint igen sokan külföldre távoztak Magyarországról, és érdeklődött, hogy ezzel kapcsolatban mi a való helyzet, hogy ezzel kapcsolatban is véleményt tudjanak kialakítani. Igaz közölte, hogy valóban, az események során sokan távoztak külföldre. A magyar kormány amnesztiarendelelete azonban lehetőséget nyújt ezek visszatérésére. Ezzel kapcsolatban részletesen ismertette a magyar kormány amnesztiarendeletét is. Mivel a miniszterelnök csodálkozott, hogy a magyar kérdés ennyire „levegőbe lett repítve”, az ügyvivő megemlítette neki, hogy ez kétségtelenül azért történt, hogy ezzel is eltereljék a figyelmet a közel-keleti kérdésekről, az Egyiptom elleni angol–francia támadásról, mindezt a magyar ügygel szerették volna eltompítani. Ezen

⁵⁷ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 46/1956/szig. titk.

érvelésével – állítása szerint – a szudáni miniszterelnök is egyetértett. Végezetül Khalil arra kérte őt, hogy írásbeli tájékoztatást is juttasson el számára. Ezt megígérte, és még aznap eljuttatta részére „Kádár elvtárs beszédét”, valamint más egyéb tájékoztatási anyagot arab nyelven. Ezeket az anyagokat a kairói magyar követség részükre megküldött bulletinjéből sokszorosították, ill. sokszorosították. Majd megjegyezte, hogy ezt a gyakorlatot a jövőben is kívánják folytatni, ha anyag áll rendelkezésükre, valamint leszögezte, hogy a beszélgetés mintegy 45 percig tartott, és mindvégig szívélyes baráti légkör uralkodott.⁵⁸

1956. december 11-én Igaz újabb magas rangú kormánytagot keresett fel hivatalában. Kezdeményezésére találkozás jött létre Hamed Tewfikkel, a szudáni kereskedelmi és iparügyi miniszterrel. Látogatása elsődleges célja az volt, hogy tájékoztassa őt a magyarországi helyzetről. A minisztert különösen az érdekelte, hogy „jelenleg az ellenforradalmi erők-e, vagy a valóban demokratizálás megvalósítására törekvő erők uralják-e a helyzetet”. Az ügyvivő a rendelkezésére álló ismeretek alapján tájékoztatta őt. Ezután a miniszter jóindulatát fejezte ki, és annak a reményének adott kifejezést, hogy Magyarország rövidesen ismét visszatér a rendes gazdasági és politikai életbe, és ehhez gyümölcsözőtő jövőt is kívánt számukra. Igaz közölte a miniszterrel, hogy „bár nehéz gazdasági helyzetben vagyunk, de kormányunk hivatalos közlése szerint a különböző kereskedelmi szerződéseinkben vállalt kötelezettségeinknek eleget tudunk tenni”.

Figyelemre méltó témát érint a jelentés második része is: Igaz azt állította, hogy a második szempont, ami a megbeszélésen vezérelte, hogy az itt élő pár magyar érdekében szóljon egy pár szót. Ugyanis ezek azzal a kéréssel fordultak a követséghez, hogy szeretnének csomagokat küldeni haza, de az itt fennálló rendelkezések értelmében erre nincs lehetőségük. Az ügyvivő a miniszternek megemlítette nehézségeiket és a harcok során Budapesten bekövetkezett nagy károkat, és kérte, hogy találjon módot arra, hogy az itt élő magyarok kérése kedvező elintézés nyerjen. A miniszter minden támogatást megígért ezen a téren, és utasította a minisztérium főigazgatóját, Ibrahim Osman Ishagot,⁵⁹ hogy a legmesszebbmenőkig működjön közre a fenti kérés teljesítésében. Ishag Osman aztán tájékoztatta a magyar diplomatát, hogy valóban van olyan rendelkezésük, amelynek értelmében importárut Szudán területéről kiküldeni nem lehet. Ebben az esetben azonban hajlandók kivételt tenni. Személyenként 10 kg élelmiszersomagot engedélyeznek, beleértve importcikkek is. Arra kérte azonban Igazt, hogy azok a személyek, akik így csomagot kívánnak küldeni, egy listát állítsanak össze, és azt a követségen keresztül juttassák el hozzájuk, amit aztán láttamoznak. Szóba került e megbeszélésnél az is, hogy ők nem emelnek kifogást az individuális csomagok küldésén kívül a kollektív csomagok küldése ellen sem. Hangsúlyozta, hogy szudáni termékeket minden korlátozás nélkül lehet küldeni.⁶⁰ Ebből az utolsó két jelentésből is kitűnik, hogy Igaz még mindig bizonytalan volt a magyar helyzetet illetőleg, bár képviselte a Kádár-

⁵⁸ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 17/1/1956/szig. titk.

⁵⁹ Ibrahim Osman Ishag (?-?) szudáni közigazgász, minisztériumi főigazgató.

⁶⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 45/1956/szig. titk.

adminisztráció hivatalos álláspontját, de a szudáni magyar kolónia kéréséhez empátiáskan állt hozzá, és „harcokról”, ill. „Budapestet ért nagy károkról” értekezett a miniszternek.

Az 1957-es évben minden bizonnyal feszülten és komor hangulatban indult a munkavégzés a követségen. Bár „otthonról” már csordogáltak a hírek, a hivatalos kommunikációs csatornák is helyre álltak, de az anyaországi helyzet még bizonytalanak tűnt, és letargiára adott okot az időközben a hazai államigazgatásban beindult tisztogatási hullám. Továbbá az afrikai állomáshelyen szolgáló magyar diplomáták joggal aggódhattak – a statárium decemberi bevezetése után – magyarországi rokonaikért, barátaikért, kollégáikért is. 1957. január 2-án kelt jelentésében Igaz a Washingtonból visszatért szudáni ENSZ-delegáció tiszteletére rendezett fogadáson szerzett tapasztalatairól ír: „1956. december 27-én Khalifa Abbas külügyi államtitkár-helyettes, aki a távollévő tárcavezető helyett a minisztériumot irányította, a minisztérium kertjében tea-délután adott a visszaérkezett delegáció tiszteletére. Ezen mintegy 150-en, köztük az államapparátus vezetői, UMA párt elnöke, vezetői, más pártok képviselői, valamint a diplomáciai testület több tagja vett részt. Az ügyvivő számára – a jelentés szerint – a tea-délután értékes volt, mert alkalma nyílt Sayed Ali Abdel Rahmannel,⁶¹ a belügyminiszterrel, valamint Saddik El Mahdi,⁶² az UMA párt elnökével hosszabb ideig beszélgetni. A belügyminiszter különösképpen a magyarországi események iránt érdeklődött. Érdeklődése nagyon rokonszenvező volt. Igaz a rendelkezésére álló információk alapján részletesen tájékoztatta a magyarországi eseményekről. Az UMA párt elnöke hasonlóképpen érdeklődött és egyben köszönetét is fejezte ki azokért az anyagokért, melyet éppen az eseményekkel kapcsolatban eljuttattak részére.

Mangoub külügyminiszter, aki egyben az ENSZ delegáció vezetője is volt, itt említette meg, hogy a magyarországi események az ENSZ-ben igen kemény diónak mutatkoztak a szudáni delegáció számára is. Majd annak a reményének adott kifejezést, hogy a következő ülészakon már nem kerül napirendre [a magyar kérdés – U. Zs.]. Később egy másik rendezvényen Igaz hosszabb ideig beszélgetett Fakr El Dinnel, a delegáció titkárával. Ő megemlítette, hogy delegációjuk az első időben, a magyar eseményekkel kapcsolatban nehéz helyzetben volt, mert csak kis mértékben volt tájékozódva az eseményekről, ezzel is magyarázta, hogy első ízben az amerikai javaslat mellett szavaztak. Később azonban pontosabb tájékozódást kaptak és akkor már az indiai álláspont mellett tudtak állást foglalni. Ezzel kapcsolatban megemlítette, hogy véleménye szerint »a magyar kormánynak több engedményt kell adni a különböző rétegek felé, hogy ezáltal jobban elősegítse stabilizációját.« Az ügyvivő jelentése végén megjegyezte, hogy mielőtt a szudáni delegáció az ENSZ-be elutazott, a delegáció néhány tagjával az amerikai nagykövet vacsoráján hosszabb ideig beszélgetett. Ez a vacsora október 18-án volt. Eddigi időpontig

⁶¹ Sayed Ali Abdel Rahman (?–?) szudáni politikus, oktatási miniszter (1956), belügyminiszter (1957).

⁶² Sadiq al-Mahdi (1935–2020) szudáni politikus, pénzügyminiszter, miniszterelnök (1966–1967, 1986–1989).

eléggé részletes tájékoztatást adott a szudáni küldötteknek Magyarországról. Sajnos az október 23-i események a magyar követséget mintegy hat hétig teljesen elszigetelték, amihez még hozzájárultak nehezítő körülményként az egyiptomi események is, így mivel ők sem voltak tájékozódva, így a továbbiakban a szudáni delegáció részére sem tudtak tájékoztatást adni.”⁶³

1957. január 20-án Igaz István ügyvivő érkezettnek látta az időt arra, hogy hosszú, alapos, minden részletre kiterjedő jelentést írjon a külügyminiszternek „a magyarországi események szudáni visszhangja, valamint az ezzel kapcsolatos munkánk” címmel. A szigorúan titkos jelentés árnyalja és kiegészíti a követség korábban küldött anyagainak tartalmát. A továbbiakban idézem a jelentés legfontosabb megállapításait:

„Az 1956. október 23-án Magyarországon megindult és utána tragikus fordulatot vett események az eddig is elszigetelt követségünket még elszigeteltebb állapotba hozták. A legutolsó újság, amit kézhez kaptunk október 22-i volt. Ez időtől kezdve egészen december 25-ig követségünkre semmiféle sajtó és egyéb tájékoztatási anyag nem érkezett. Sajnálatos és előttünk ismeretlen ok miatt a már október 6-án postázott első futáranyagunkat is csak december 6-án kaptuk kézhez. E késés megakadályozott abban, hogy a közben másúton kapott táviratokat megfejthessem. Ez a teljes információ hiány itteni életünkre nyomasztólag hatott. Ettől függetlenül mindent elkövettünk, hogy a magyarországi eseményekkel kapcsolatban helyes álláspontot alakítsunk ki magunknak. A korábbi magyarországi helyzet ismerete megkönnyítette számunkra a helyes álláspont kialakítását és azt, hogy a nyugati ellenséges propaganda által elferdített híradásokból kibogozzuk az igazságot. Az így kialakult álláspontunk megegyezett a később birtokunkba jutott Kádár elvtársnak a magyarországi eseményekről adott analízisével.

Az eseményekkel kapcsolatban első feladatunknak azt tartottuk, hogy a lehetőséghez mérten megakadályozzuk a magyarországi események túlzott felpassolását [sic!], mint ahogy az a többi nyugati országokban történt. Ennek érdekében még az események időszaka alatt több alkalommal beszéltünk az itteni sajtók egyes képviselőivel, akiket tájékoztattunk a korábbi megelőző helyzetről; a megindult demokratizálódási folyamatról és arról, hogy ezt az egészséges folyamatot akarta az ellenforradalom felhasználni, és ebben nem kis szerepe volt az angol, amerikai és más nyugati országok, évek hosszú sora óta hazánk ellen folytatott propaganda hadjáratának is. Ez a munkánk eredményes volt. Az itteni sajtók [sic!] csak szórványosan foglalkoztak a magyarországi eseményekkel, és akkor is inkább, mint mellékes tényezőt kezelték. Különösen az arab lapok voltak azok, melyek csak futólag emlékeztek meg az eseményekről. Az itteni két angol nyelvű lap az viszonylag többet foglalkozott Magyarország kérdésével, de végeredményben ezt is sikerült leszerelnünk az által, hogy sugalmazásunkra két pozitív cikk jelent meg Magyarországról, amely elítélte a magyar ügyekbe való nyugati beavatkozást. Anyaghiány miatt azonban részletes és rendszeres tájékoztatást nem tudtunk adni. Tájékoztatásunk

⁶³ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 1/1957/szig. titk.

inkább az események elvi értékelése volt. Itteni miniszterek, pártok vezetői többször kifejezésre juttatták személyes beszélgetéseim alatt azt, hogy szeretnének részletes tájékoztatást kapni a magyarországi eseményekről, mert ők, mint ahogy azt Abdalla Khalil miniszterelnök is kifejezte, csak a nyugati híradásokra vannak, ill. voltak utalva. A nyugati híradásokban viszont ebben a tekintetben nem bíznak, éppen azok kommunista ellenes beállítottságuk miatt.

Amikor kairói követségünkkel sikerült kontaktust teremtenünk és onnan megkaptuk Kádár elvtárs beszédét, és később bár rendszertelenül, de kaptunk más angolnyelvű hírányagot is, akkor az anyagok birtokában felkerestem először Abdalla Khalil miniszterelnököt, akit elsősorban Kádár elvtárs analízise alapján részletesen tájékoztattam a magyarországi helyzetről. Ezután több aktív minisztert, köztük a számunkra igen fontos külkereskedelmi minisztert, Kirghani Hamza⁶⁴ mezőgazdasági minisztert látogattam meg, több más minisztert viszont egyes fogadások alkalmával tájékoztattam a magyarországi eseményekről. Ez a tájékoztatás azonban így csak szűk körre terjedhetett ki. Ezért szükségét láttuk annak, hogy a fent említett Kádár elvtárs beszédét, valamint egyéb anyagokat nyomtatás formájában is kiadjuk. [...] Ezek az anyagok, annak ellenére, hogy csak szórványosan tudtuk kiadni, mégis jó szolgálatot tettek. A jövőben ilyen anyagok rendszeres kiadására volna szükség. Sajnos anyagellátás szempontjából kairói követségünkre nem építhetünk. Egyrészt, mert több esetben ők speciális egyiptomi vonatkozású anyagot közölnek, amit itt nem tudunk felhasználni, másrészt pedig, mert ott elsősorban francia nyelven adják ki, amit szintén nem tudunk használni, mert itt csak angolul beszélnek. Legutóbb a külügyminisztérium első államtitkárával beszéltem, aki közölte, hogy még a külügyminisztériumban sincs egyetlen egy ember sem, aki tud franciául.

Az eseményekkel kapcsolatban végzett munkánk során kell megemlékezni arról is, hogy január 12-én meghívtuk követségünkre néhány szudáni újság képviselőjét, akiket 3 óra hosszát tartó beszélgetés során tájékoztattam a magyarországi eseményekről. Ezen részt vett a Budapesti Közgazdasági Egyetemen tanulmányait folytató és most szabadságát itt töltő Tahir elvtárs is, aki, mint szemtanú tudott beszámolni a magyarországi eseményekről. E tájékoztatás eredményeként több újságban jelent meg a magyarországi eseményekről hosszabb cikk Sajnos nagyobb méretű sajtófogadásra nem gondolhattunk. Anyagi fedezet hiányában követségünk berendezését ideiglenesen leállítottuk. Ez alkalommal is csak nagy nehézségek árán, a már meglévő bútorokból tudtunk berendezni egy szobát ez alkalomra.”

Ezt követően az ügyvivő terjedősen értekezett a Magyar Vöröskereszt számára folytatott gyűjtési akcióról is, amely során a kairói magyar követséggel, a szudáni kormánnyal és a Vöröskereszttel való kapcsolattartás mikéntjéről, a szervezési nehézségekről, a felmerülő technikai problémákról, ill. az adakozó szudáni cégekkel és személyekkel kapcsolatos eljárásról írt. Ebből a részből talán csak azt fontos kiemelni, hogy az ügyvivő egyrészt úgy vélte, „hogy egy nyílt segélyakció kérdésé-

⁶⁴ Kirghani Hamza (?-?) szudáni politikus, mezőgazdasági miniszter (1956–1957).

vel tápanyagot nyújtanánk a nyugati propaganda számára, mely itt is szerette volna kihasználni maga számára a magyarországi helyzetet”, másrészt a messzi Szudánban is voltak adakozó kedvű cégek és jóérezésű magánszemélyek, akik fontosnak tartották a magyar bajbajutottak megsegítését, ill. a szudáni kormány is adományozott a Vörös keresztnek 5000 szudáni fontot.

A jelentés összegzőleg megállapítja, hogy „a magyarországi tragikus események az éppen szervezés alatt álló követségünket nehéz helyzetbe hozták, ugyanakkor az emiatt beállott elszigeteltség nehéz feladat elé állított bennünket. Ettől függetlenül úgy látjuk, hogy e fennálló nehézségek ellenére is, követségünk ebben a helyzetben is megállta helyét. Tudjuk, hogy az események szülte helyzet továbbra is nehéz. Továbbra is komoly feladatok várnak még ránk. Arra törekszünk, hogy a jövőben is megálljuk a helyünket, és itt, e távoli földrészen eredményes munkát fejtünk ki dolgozó népünk érdekében. Ahhoz azonban, hogy munkánkat eredményesebben végezhessük, nagyobb támogatásra van szükségünk a központ részéről. Elsősorban azon a téren, hogy követségünket felszerelhessük, és benne biztosítsuk a munka feltételeit, ami itt egyébként is nagyon mostoha. Ugyanakkor arra is szükség van, hogy a jövőben csökkentsük a központ és a követség közötti elszigeteltséget. Erre vonatkozólag jelenlegi postánkban már több javaslatot tettünk. Kérjük ezeket a javaslatainkat figyelembe venni. Szükséges továbbá a rendszeres tájékoztatás. Ennek érdekében azt kérjük, hogy a Tájékoztatási Osztályunk követségünket is kapcsolja be a cikk és tájékoztatási anyagok küldésének sorába. (Eddig 6 hónapos itt tartózkodásunk alatt, még egyetlen egy alkalommal sem kaptunk.) Ezekre viszont feltétlenül szükségünk van. Ezért kérjük, hogy a jövőben közvetlen követésünkre, légi és egyéb postán folyamatosan küldjenek anyagokat.”⁶⁵

A magyarázkodó, kissé túlírt, óvatoskodó jelentést minden bizonnyal sok szempár futotta át, mielőtt a minisztérium és a pártközpont illetékesei meghozták a végleges döntésüket. Nem találtam arra vonatkozólag forrást, hogy Igaz István eredetileg milyen tervekkel vágott neki a szudáni „kalandnak”, de biztosan nem féléves külszolgálatot képzelt el magának. Az azonnali hatályú berendelése feltehetőleg váratlanul érthette őt, bár lehet, hogy régi „elvtársai” – a kulisszák mögött – tudtak neki valamelyest előre jelezni. Igaz István I. osztályú tanácsost, ideiglenes ügyvivőt 1957. március 1-jével berendelték állomáshelyéről a Központba, és helyére Veres János⁶⁶ I. osztályú titkár érkezett meg Kairóból Khartoumba áthelyezéssel, aki a 30. születésnapját már a városban ünnepelhette. Az új ügyvivő ambiciózusan és energikusan látott munkához szudáni állomáshelyén. Villámgyorsan építette tovább, ill. ápolta az elődje által kialakított kapcsolatokat. Számos jelentést írt, rengeteg programon vett részt, a fogadások állandó vendége lett. 1957. március 15-én például vendégül látta a khartoumi különös magyar kolónia tagjait,⁶⁷ ugyanis a városban élt pár tucatnyi magyar származású nő és férfi, akik közül sokan korábban artisták és táncosnők voltak. Ők még a háború előtt, az angol időkben kerültek

⁶⁵ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 11/1957/szig. titk.

⁶⁶ Veres János (1927–2008) diplomata, nagykövet.

⁶⁷ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 36/1957/szig. titk.

a – történetesen – magyar tulajdonban álló exkluzív khartoumi szórakozóhelyre, a Gordon Music Hallba (sokan Kairóból szerződtek át), majd Szudánban ragadtak, itt eresztettek gyökereket. Veres a tiszteletükre rendezett fogadáson beszédet mondott, megvendégelte őket, és még a *Semmelweis* című magyar filmet is levetítették nekik a rendezvényen.⁶⁸ A színes khartoumi magyar közösség sorsának, különösen a két magyar bártulajdonos, Borbás István és Kohn Ernő életének, a Szudánban hébe-hóba fellépő neves magyar művészeknek, illetve Veres ügyvivő szinte már hiperaktív khartoumi tevékenységének a bemutatása azonban már más lapra tartozik.

Epilógus

Khartoumból való távozását követően Igaz István szudáni referens lett a Külügyminisztériumban, majd – rövid idő múlva – Indonéziában folytatta diplomáciai pályafutását, tehát külügyes pályafutása nem tört derékba. A rövid khartoumi ügyvivőség feltételezhetően mély nyomot hagyott benne. 1959-ben – diplomatától nem túl szokványos módon – a patinás *Természettudományi Közlönyben* négyoldalas írása is megjelent Szudánról, amelyben tömör, de alapos és olvasmányos földrajzi, néprajzi, gazdasági és politikai leírást nyújt az országról.⁶⁹ Úgy vélem, érződik a sorokból, hogy a szerző – az itt töltött rövid idő ellenére is – beleásta magát az ország történetébe.

1960. november 19-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsa Igaz Istvánnak, a Külügyminisztérium főelőadójának 50. születésnapja alkalmából, a munkásmozgalomban kifejtett több évtizedes munkássága elismerésül a Munka Érdemrend kitüntetését adományozta.⁷⁰ Igaz 1967. március 17-én külügyi tanácsosi beosztásban volt, a minisztériumban szolgált, és éppen a kecskeméti Katona József Színházba kísérte a hazánkba látogató berlini Gerd Natschinskit,⁷¹ aki saját, *Igaz ami nem igaz* című zenés vígjátékának bemutatójára érkezett az országba.⁷² 1972. március 14-én pedig az Elnöki Tanács Igaz Istvánnak, nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismerésül a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetését adományozta.⁷³ Misszióvezetőnek (rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, főkonzul), amely a külügyi karrier csúcsát jelenti, azonban sohasem nevezték ki, legalábbis a vonatkozó archontológiában⁷⁴ ennek nem akadtam a nyomára. Igaz aktívan töltötte nyugdíjas éveit, többször megnyilvánult a sajtóban, főleg a két világháború közötti magyar munkásmozgalom kérdésében.⁷⁵ Nem felejtette el gyökereit sem, többször visszatért szülővá-

⁶⁸ HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962. 36/1957/szig. titk.

⁶⁹ IGAZ 1959, 33–36.

⁷⁰ *Magyar Közölny*, 1960, 725.

⁷¹ Gerd Natschinski (1928–2015) német zeneszerző.

⁷² [SZ. N.] 1967, 1.

⁷³ *Magyar Közölny*, 1972, 118.

⁷⁴ BARÁTH – GECSÉNYI 2015.

⁷⁵ [SZ. N.] 1980, 4.

rosába, Makóra is.⁷⁶ 1982. május elején „Igaz István, a Szocialista Hazáért Érdemrend kitüntetettje, aki 1928 óta volt a párt tagja, életének 72. évében elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatása május 18-án, kedden délután 3 órakor volt a Farkasréti temetőben. A gyász hírt az MSZMP III. kerületi bizottsága, a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége és a Külügyminisztérium közösen jelentette meg.”⁷⁷ Egy kommunista pártmunkás és diplomata kalandos, fordulatokban gazdag élete zárult le ezen a tavaszi napon, amelynek a Szudánban töltött időszak fontos és figyelemre méltó, de rövid epizódja volt csupán.

Levéltári források

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
002348/4/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
15/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
16/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
17/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
17/1/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
007440/1/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
007456/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
44/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
45/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
46/1956/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
1/1957/szig. titk.

⁷⁶ RAFFAI 1968, 3.

⁷⁷ [SZ. N.] 1982, 8.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
11/1957/szig. titk.

HU-MNL-OL-XIX-J-12-a. Khartoumi követség TÜK iratok, 1956–1962.
36/1957/szig. titk.

Bibliográfia

BARÁTH – GECSÉNYI 2015

Diplomaták a változó világban. Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990. Összeáll. és szerk. BARÁTH Magdolna – GECSÉNYI Lajos: Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2015. Internet: www.academia.edu/40608325/Bar%C3%A1th_Gecs%C3%A9nyi_Diplomat%C3%A1k (letöltés: 2022. jan. 22.)

BENKES 1997

BENKES Mihály: Afrika. In: DIÓSZEGI István – HARSÁNYI Iván – NÉMETH István: *20. századi egyetemes történet. 1945–1995.* III. Budapest, Korona, 1997, 223–299.

BÚR 2014

BÚR Gábor: Partes aequales? Angol-egyiptomi Szudán: különös kétszer kettős. In: *Hindu istenek, sziámi tigrisek. Balogh András 70 éves.* Főszerk. MAJOROS István. Szerk. ANTAL Gábor – HÁDA Béla – HEVŐ Péter – MADARÁSZ Anita. Budapest, ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 2014, 83–92. Internet: edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/18299/BurG%C3%A1bor.pdf (letöltés: 2022. 06. 14.)

IGAZ 1959

IGAZ István: Szudán. *Természettudományi Közlöny* 3[90]/1. 1959, 33–36.

J. NAGY

J. NAGY László: Az arab országok a magyar külkapcsolatokban (1947–1962). *Külügyi Szemle* 2/1. 2003, 114–140. Internet: library.hungaricana.hu/hu/view/KULUGY_KulugyiSzemle_2003/?pg=117&layout=s (letöltés: 2022. jún. 14.)

Magyar Közölny, 1960

Magyar Közölny 103. 1960. november 19. 725.

Magyar Közölny, 1972

Magyar Közölny 19. 1972. március 14. 118.

RAFFAI 1968

RAFFAI István: A forradalmár nem öregszik. *Csongrád Megyei Hírlap* 13/283. 1968, 3.

SÓGOR 2020

SÓGOR Dániel: Algéria. In: *Magyarország és Afrika 2018–2025*. Szerk. MARSAI Viktor – NAGYNÉ RÓZSA Erzsébet. Budapest, Dialóg Campus, 2020, 69–82. Internet: nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15776/852_Magyarország%20es%20Afrika.pdf?sequence=1 (letöltés: 2022. júl. 12.)

SOLYMÁRI – TARRÓSY 2021

SOLYMÁRI Dániel – TARRÓSY István: A magyar diplomácia újjászületése Afrikában. Déli nyitási kísérletek a magyar külpolitikában a 19–20. században: fókuszban az 1960–70-es évek. *Külggyi Szemle* 20/4. 2021, 147–183. Internet: kki.hu/wp-content/uploads/2022/02/KSZ_2021_4_07_Solymari_Tarrosy.pdf (letöltés: 2022. júl. 1.)

[SZ. N.] 1967

[SZ. N.]: Magyarországi ösbemutató – a szerző jelenlétében. Nagy siker volt a Kecskeméti Katona József Színház tegnapi előadása. *Petőfi Népe* 22/66. 1967, 1.

[SZ. N.] 1980

[SZ. N.]: Veteránok emlékeznek. A Nagy Október példáján. *Népszabadság* 38/261. 1980, 4.

[SZ. N.] 1982

[SZ. N.]: Hírek rovat. *Népszabadság* 40/110. 1982, 8.